

УДК 336.714

Коваленко В.В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету*

РОЗВИТОК FINTESCH: ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ БАНКІВ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

У статті розвиток фінансових технологій розглянуто як визначальну рису вітчизняного банківського бізнесу. Визначено специфіку розвитку фінансових технологій в Україні. Визначено ключові FinTech-ризиків, які впливають на банківський бізнес. Обґрунтовано необхідність та можливі напрями розвитку партнерства між FinTech-компаніями та традиційними банками.

Ключові слова: фінансові технології, FinTech-компанії, банки, банківська діяльність, конкурентні позиції, інновації.

АННОТАЦИЯ

В статье развитие финансовых технологий рассмотрено как определяющая черта отечественного банковского бизнеса. Определена специфика развития финансовых технологий в Украине. Определены ключевые FinTech-риски, влияющие на банковский бизнес. Обоснованы необходимость и возможные направления развития партнерства между FinTech-компаниями и традиционными банками.

Ключевые слова: финансовые технологии, FinTech-компании, банки, банковская деятельность, конкурентные позиции, инновации.

ANNOTATION

In the article financial technologies development is considered as the defining feature of the domestic banking business. The specificity of financial technologies in Ukraine was defined. The key FinTech risks that affect the banking business were defined. The necessity and possible directions for the cooperation between FinTech-companies and traditional banks were substantiated.

Key words: financial technologies, FinTech-companies, banks, banking activity, competitive positions, innovations.

Постановка проблеми. Структурні перетворення у фінансовій сфері на початку ХХІ століття пов'язані зі зростаючими масштабами використання Інтернету та мобільних пристроїв для надання фінансових послуг. При цьому фінансові посередники все більше відходять від вузької спеціалізації та розширюють сферу діяльності. Отримали поширення фінансові супермаркети, які об'єднують в одній установі функції різних типів фінансових установ, а саме функції комерційного банку, страхової компанії, біржового брокера, платіжної системи.

Після кризи 2008 р. популярність фінансових посередників знизилася через проблеми, які пов'язані зі специфікою цієї форми діяльності. У Конгресі США декілька разів вносилися правка, яка передбачала відновлення закону Гласса-Стиголла, який забороняє об'єднання різних фінансових структур [1].

Слід звернути увагу на те, що створення банку (або іншого традиційного фінансового посередника) з радикально новою системою управління відбувається досить рідко. Частіше створюються компанії з тотожними функціями, які використовують високоінноваційні технології, пропонують уже наявні фінансові послуги за

більш привабливими умовами та витратами для клієнтів або розробляють нові технічні рішення та платіжні інструменти. Такі компанії отримали назву "FinTech" та цифрових екосистем.

Протягом останніх років FinTech набув значної популярності серед інвесторів, а саме загальний капітал FinTech-стартапів (компаній) збільшився у 2015 р. до 25 млрд дол. США (за даними Бостонської консалтингової групи, провідної консалтингової фірми з управління) та демонструє стійкий тренд до подальшого зростання [2, с. 49].

FinTech-компанії створюють, з одного боку, додаткові ризики для утримання конкурентних позицій банками на фінансовому ринку, а з іншого боку, можливості встановлення партнерських зв'язків між даними структурами й банками. Особливо актуальною ця тема є в умовах сучасного розвитку банківського бізнесу та одностороннього зростання віртуального ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку фінансових інновацій присвячені наукові праці багатьох відомих дослідників, серед яких слід відзначити А. Броддаса [3], Р. Мертона [4], М. Міллера [5], П. Туфано [6].

Серед вітчизняних науковців можна відзначити наукові праці В. Волосович [7], М. Диби [8], Л. Жердецької [9], В. Міщенко [10], М. Тарасюка, А. Шкляра та багатьох інших вчених.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас залишається актуальним дослідження ризиків, які має FinTech для банківського сектору економіки України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз розвитку FinTech в Україні та дослідження впливу фінансових інновацій на розвиток вітчизняного банківництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. FinTech зазнають у світі бурхливого розвитку. Впродовж останніх трьох років FinTech розвивається і в Україні, де зараз на ринку активно працюють 80 компаній. Серед них є як стартапи, так і більш зрілі надавачі послуг.

Фінансові кризи завжди стимулюють розвиток фінтех-стартапів. Це викликано тим, що криза послаблює позиції традиційних бізнесів, так і тим, що в подібні періоди фінансові структури скорочують працівників. Розвиток вітчизняного фінтех-ринку повністю відповідає цьому тренду. Більшість із 80 локальних фінтех-компаній виникла після 2015 р., а 70% їхніх засновників та топ-менеджерів становлять колишні банківські співробітники.

Незважаючи на молодий вік більшості стартапів, майже всі вони мають готові рішення і вже продають їх клієнтам (84,2%). 49% фінтех-проектів залучали зовнішні інвестиції, 45% розвиваються на кошти засновників, а ще 6% фінансуються з прибутку від операційної діяльності. Водночас 72% стартапів нині зацікавлені в зовнішніх інвестиціях переважно задля посилення маркетингової активності та масштабування. Наймасовіший ринковий сегмент в українському FinTech становлять платежі та грошові перекази. В цій сфері працює понад 30% усіх стартапів (рис. 1).

Світові тренди у сфері FinTech (за даними бази даних LTP MEDICI) налічують 7 891 FinTech-компанію, і ці цифри збільшуються щодня. У відносному значенні картина частки світових FinTech-стартапів представлена на рис. 2.

Якщо розглядати процес регулювання ринку FinTech в Україні, то можна зазначити, що він підтримувався Національним банком України з прийняттям Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 р. (Постанова від 18 червня 2015 р. № 391), у якій визначено низку ініціатив, а саме курс на безготівкову економіку 2020; перехід на стандарти ISO20022; обмін документами в електронному форматі з використанням електронного підпису; скасування штампів, печаток та паперових копій; зберігання документів в електронному форматі; віддалена ідентифікація особи; можливість замовлення фінансових послуг онлайн; електронне візування сканкопій та підпис касових документів; можливість використання системи "Bank ID" для дистанційної ідентифікації клієнтів банків; захист прав користувачів фінансових

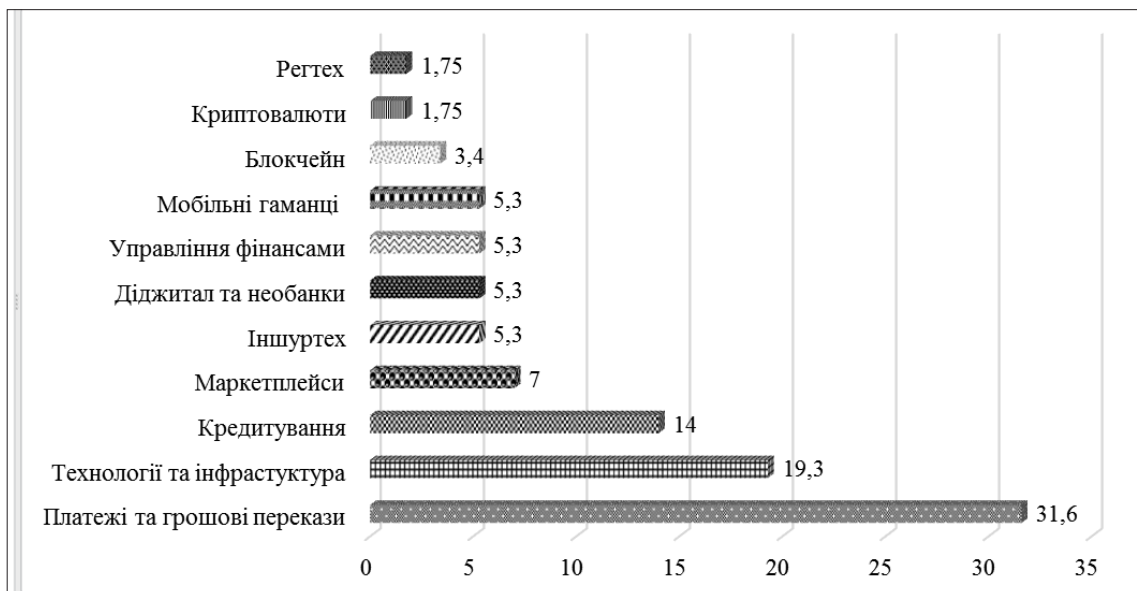

Рис. 1. Видова панель розподілу FinTech-стартапів в Україні, %

Джерело: складено автором з використанням матеріалів [12]

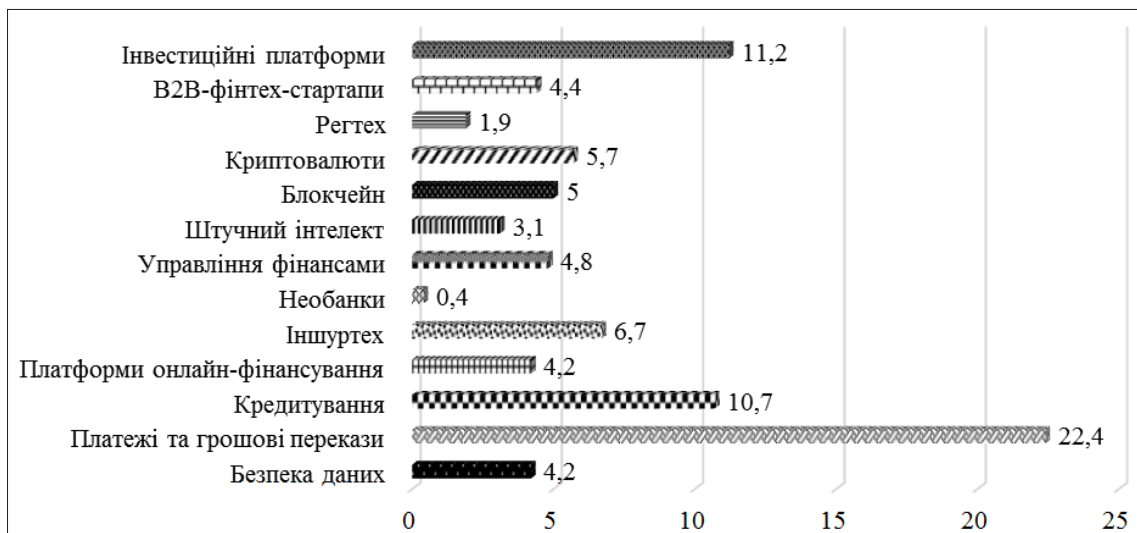

Рис. 2. Видова панель розподілу FinTech-стартапів у світовому тренді, %

Джерело: складено автором з використанням матеріалів [13]

послуг; підвищення фінансової грамотності населення; нові правила для стимулювання ліцензування нових гравців у секторі платежів [14].

На сучасному етапі покращується правове середовище для підтримки FinTech та інших стартапів, а саме надано дозвіл на підписання рахунків та угод електронним підписом; банки вже не зобов'язані перекладати документи українською, якщо вони складені англійською; вітчизняні IT-компанії продовжують користуватися спрощеним оподаткуванням, а саме 5% на рік; НБУ продовжує поступово знімати обмеження на репатріацію дивідендів (ліміт підвищено до 5 000 000 доларів США на одну юридичну особу на рік); НБУ активно відстоює прийняття директив Європейського Союзу, наприклад у PSD2, у внутрішніх законодавчих актах; прийнято Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 р. № 2155-VIII.

НБУ активно підтримує проект національної системи «Bank ID». Така система дасть змогу будь-якому клієнту, який вже пройшов процедуру KYC в одному банку та отримав національний «Bank ID», використати його для відкриття рахунків у будь-якому іншому банку.

НБУ ініціював створення проекту «Сприяння розвитку FinTech в Україні». Серед передумов появи проекту слід назвати низку недавніх стартапів, що впроваджують різноманітні ініціативи у сфері FinTech; попит користувачів на інноваційні послуги. Потенційно пріоритетними напрямками розвитку FinTech в Україні стануть банкінг (без банківських відділень), платежі, діджитал-кредитування (P2P, B2P і кредитування фінансових компаній), страхування (автомобілів, туристичне) [15].

Основні проблеми для вітчизняних FinTech-стартапів містяться у тому, що більшість місцевих та сільських адміністрацій не готові сприйняти FinTech, адже місцеві підприємці та торгові мережі закриті від таких ініціатив; ідея можна реалізовувати тільки у «вузькому колі», наприклад в одній компанії чи в одному місті; більшість новаторських ідей створюється з вектором на іноземний ринок (інвестора легше знайти за кордоном); відсутній первісний капітал для вкладень.

Таким чином, сутність FinTech доцільно окреслити взаємозв'язком двох основних компонентів:

- інновацій, які засновані на технологіях традиційного банківського сектору;
- нових моделей надання фінансових послуг.

FinTech знайшов своє втілення у фінансовій сфері у формах, які наведені в табл. 1.

Карту екосистеми FinTech в Україні представлено на рис. 3.

Незважаючи на зростаючу конкуренцію з боку нових високотехнологічних структур, традиційні фінансові посередники зберігають певні конкурентні переваги. На рис. 4 представлено результати проведеного у 2016 р. опитування топ-менеджерів фінансового сектору щодо оцінювання ключових переваг банків порівняно з FinTech.

Для банків основні ризики, які виникають унаслідок впливу FinTech, можна поділити на стратегічні ризики, операційні ризики, ризик ауторсингу, ризики кібератаки та комплеанс-ризика (табл. 2).

Деякі з фінтех-провайдерів підтримують партнерство з банками і міжнародними платіжними системами. Це включає платформи

Таблиця 1

Характеристика форм прояву FinTech

№	Форма FinTech	Характеристика
1.	Кредитування P2P як альтернатива роздрібному кредитуванню	Сутність P2P-кредитування полягає в тому, що банки або небанківські фінансові установи надають інформаційну платформу для зв'язку між розрізненими кредиторами та інвесторами, завдяки чому фізичні особи можуть безпосередньо надавати кошти в позику іншим фізичним особам або бізнесу. В Україні вперше послуги P2P-кредитування у 2015 р. розпочав надавати ПАТ КБ «ПриватБанк», пропонуючи вищу дохідність (у середньому +5% річних від базових ставок за вкладами).
2.	Блокчейн-технологія	Дає змогу зберігати великі обсяги даних та оперувати ресурсами самих учасників FinTech, тобто реалізуються транзакції без участі основного контрагента, а саме банку або платіжної системи, а також створюється криптовалюта засобом запису інформації про транзакції осіб, які беруть участь у їх проведенні та розташуванні блоків інформації поспіль один за одним. Серед небанківських платіжних цифрових сервісів, які віддають перевагу індивідуальному та клієнтоорієнтованому підходам, можна назвати англійські електронні платіжні системи «Skrill» та «Transfer Wise», а також американську компанію «Venmo/Braintree», яка увійшла до складу міжнародних платіжних систем «PayPal», «WePay». З 2015 р. партнером системи «Transfer Wise» є ПАТ КБ «Приватбанк».
3.	Надання онлайн-кредитів засобами електронних платіжних систем	FinTech-компанії – це установи, які використовують у своїй діяльності новітні розробки у сфері мобільних платежів, онлайн-кредитування, цифрових миттєвих переказів, грошових переказів по всьому світі без потреби присутності клієнта, що знижує витрати та дає змогу пропонувати фінансові послуги на найбільш вигідних умовах. В Україні перший небанк «Monobank» створено у 2017 р. Відкриття й використання рахунку в цьому банку безплатні, а клієнт підключається до платіжної системи «MasterCard».

Джерело: складено автором з використанням матеріалів [2; 8–11]

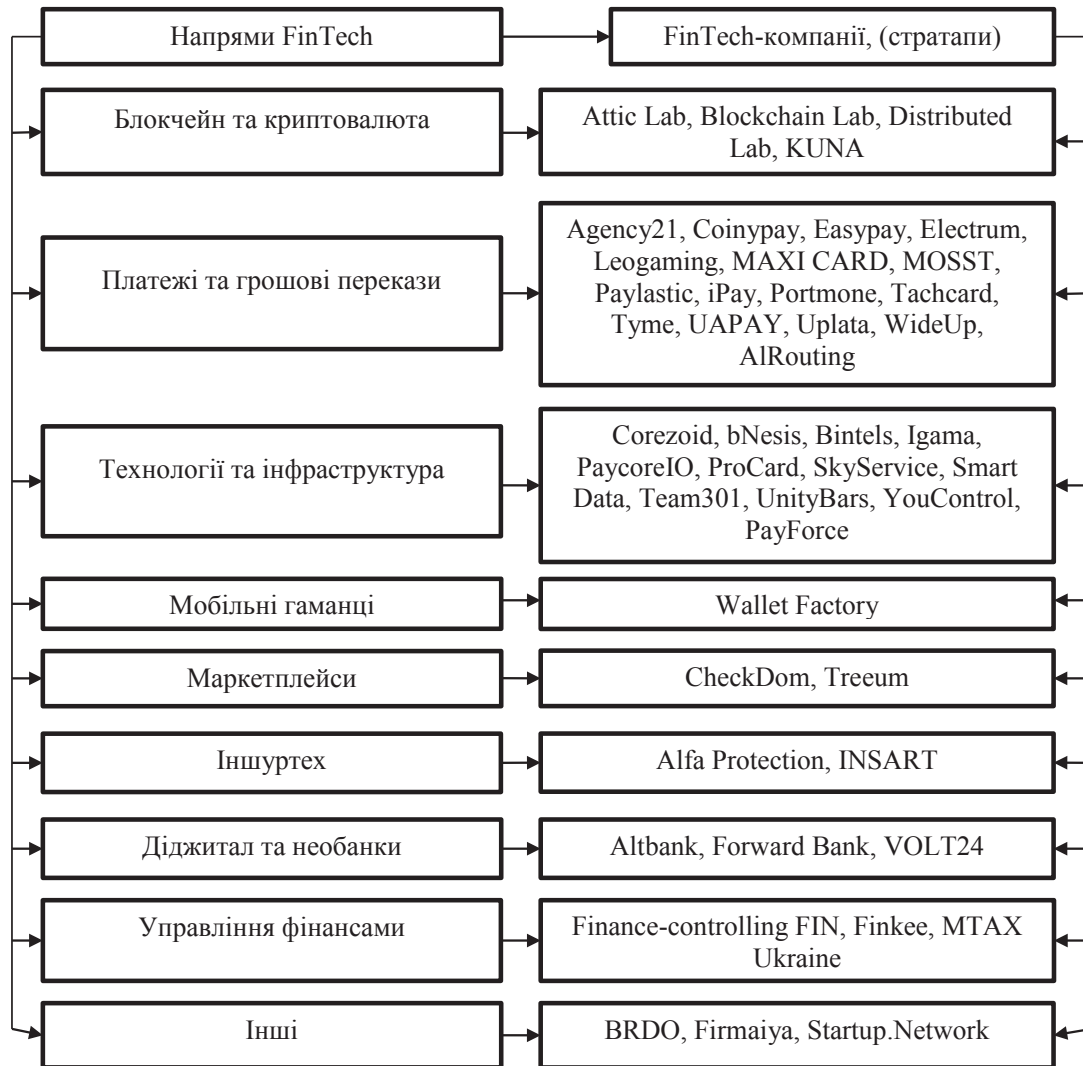

Рис. 3. Карта екосистеми FinTech в Україні у 2018 р.

Джерело: складено автором з використанням матеріалів [12; 13]

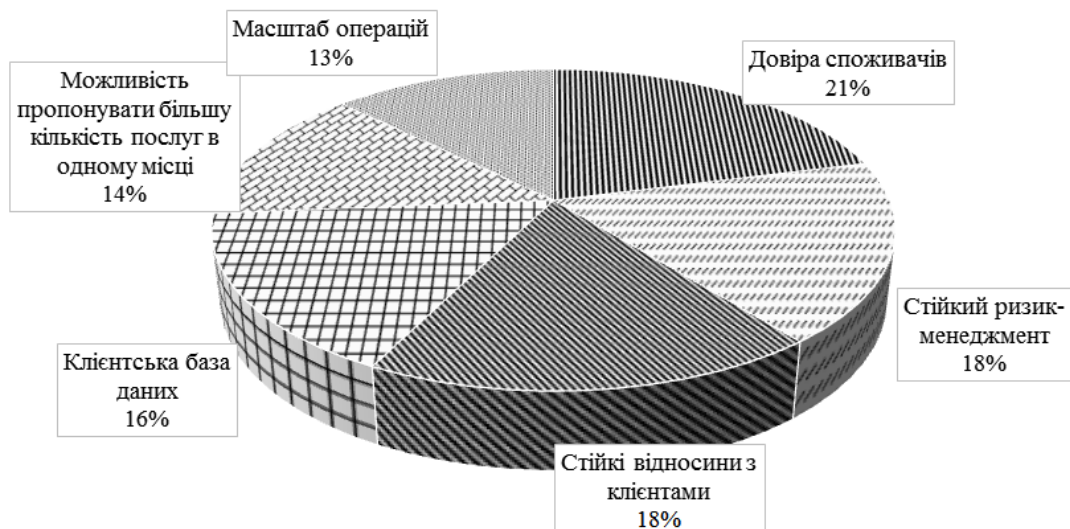

Рис. 4. Основні переваги традиційних банків порівняно з FinTech-компаніями

Джерело: складено автором з використанням матеріалів [16, с. 20]

Таблиця 2

Характеристика ризиків для банків під дією FinTech

№	Вид ризику	Характеристика
1.	Стратегічні ризики	Потенційний ризик для надходження капіталу, який виникає внаслідок нераціональних управлінських рішень, що призводить до зниження показників рентабельності банків. Наявні банки втрачають значну питому вагу на ринку або прибутку, якщо нові учасники ринку спроможні більш ефективно використовувати інновації та надавати більш дешеві послуги, які краще відповідають очікуванням клієнтів
2.	Операційний ризик	Ризик, пов'язаний з реалізацією банком бізнес-функцій, а також ризики шахрайства та зовнішні події приводять до великої кількості IT-взаємозалежностей та ринкової інфраструктури, що викликає IT-ризик, який переростає у системну кризу, а особливо тоді, коли послуги надаються одним або декількома домінуючими учасниками. Діяльність FinTech-компаній у банківському секторі збільшує складність усієї банківської системи та залучає інших учасників ринку, які можуть мати обмежений досвід в управлінні IT-ризиками.
3.	Комплеанс-ризик	Ризик недотримання правил конфіденційності даних, недотримання законодавства, стандартів. Може виникнути в разі появи великих обсягів інформації та використання аутсорсингу.
4.	Ризик аутсорсингу	Передача установою певних бізнес-процесів на обслуговування великої кількості залучених осіб приводить до невизначеності обов'язків різних учасників у ланцюгу створення вартості, що потенційно збільшує ймовірність операційних інцидентів. Ключове завдання банків полягає в контролі за операціями, які відбуваються за їх межами, та управлінні ризиками. Якщо FinTech-компанії виступають постачальниками послуг, банкам необхідно виявляти більшу обачливість у виконанні контрактів та забезпечувати безпеку банку та клієнтів.
5.	Ризик кібератаки	Ризик відбувається частково через залежність банків від програмного забезпечення, інформаційних технологій, а також у тому, що ініціатори цих нападів цікавляться не тільки діями банків, але й конфіденційними даними про клієнтів. Зазначене підтверджує потребу для банків та FinTech-компаній, які використовують новітні розробки у сфері мобільних платежів, онлайн-кредитування, цифрових миттєвих переказів коштів, сприяти ефективному управлінню та контролю за кіберризиками.

Джерело: розробка автора з використанням джерела [17, с. 60–68]

для Р2Р-карткових транзакцій, платіжні картки з логотипами декількох компаній та інші платіжні послуги. Переважно це такі банки, як ПАТ «ПУМБ» (9,4%), АТ «Ощадбанк» (16%), ПАТ «Альфа-Банк» (14%), ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» (11,6%), ПАТ «Таском-Банк» (26%) та міжнародні платіжні системи (МПС (Visa, Mastercard, 23%) [12].

Висновки. Незважаючи на ранню стадію розвитку FinTech в Україні, у 2018 р. спостерігається значне зростання цього тренду. Потужна інфраструктура у вигляді високого проникнення мобільного зв'язку та смартфонів разом із технологічно грамотним населенням сприятиме розвитку FinTech в Україні. Продовження гармонізації правового поля в Україні з Директивами Європейського Союзу щодо електронних грошей, віддаленого відкриття рахунків, багаторівневої ідентифікації клієнтів (KYC), PSD2, відкритих API та використання третіх сторін як агентів може в подальшому сприяти розвитку FinTech-індустрії в Україні.

Перспективність розвитку FinTech можна окреслити за такими напрямками.

1) Відкритий банкінг (Open Banking) – це механізм, який дає можливість клієнтам банку відкривати свої банківські дані зовнішнім сервісам, наприклад платіжним платформам або платформам онлайн-кредитування. Перевагами, які дає Open Banking банківському сектору, є впровадження нових технологій; поступовий

перехід до цифрового банкінгу у банківській сфері; отримання банком нових можливостей, завдяки яким можна пропонувати нові продукти та сервіси, що задовольняють клієнтський попит, який змінився; більш активне використання Big data, що це стало частиною бізнесу та ухвалених бізнес-рішень; розширення можливості використання соціальних медіа як одного з основних каналів комунікації.

2) Банк-рітейлер, що дасть змогу створити нові сервіси та розширити перелік послуг для клієнтів; запустити нову програму лояльності для клієнтів; забезпечити нові джерела прибутку для рітейлера. Банки для себе бачать вигоду в тому, що рітейлери мають у своєму розпорядженні велику клієнтську базу. Це дає змогу банку створити нові джерела доходу та розширити перелік клієнтів банку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bloomberg. Republican Platform Under Trump Backs Glass-Steagall's Return. URL: <https://www.bloomberg.com/politics/articles/2016-07-18/republican-platform-under-trump-backs-glasssteagall-s-return>.
2. Шкляр А. Класичний банкінг: напрями трансформації в умовах технологічної революції. Український соціум. 2018. № 1(64). С. 49–58.
3. Broadus A. Financial innovation in the United States – background, current status and prospects. Economic review. 1985. January/February. P. 1–22.

4. Merton R.C. A Functional Perspective of Financial Intermediation. *Financial Management*. 1995. Vol. 24, № 2. P. 23–41.
5. Miller M.H. Financial Innovation: The Last Twenty Years and the Next. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*. 1986. Vol. 21. Issue 4. P. 459–471.
6. Tufano P. Financial Innovation and First Mover Advantages. *Journal of Financial Economics*. 1989. Vol. 25. P. 213–240.
7. Волосович С.В. Віртуальна валюта: глобалізаційні виклики і перспективи розвитку. *Економіка України*. 2016. № 4. С. 68–78.
8. Диба М.І., Осадчий Є.С. Фінансові інноваційні інструменти у банківській системі. Стратегія економічного розвитку України. 2018. № 42. С. 99–109.
9. Жердецька Л.В., Городинський Д.І. Розвиток банківських технологій: загрози та можливості для банків. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 583–588.
10. Міщенко В.І., Міщенко С.В. Маркетинг цифрових інновацій на ринку банківських послуг. *Фінансовий простір*. 2018. № 1(29). С. 75–79.
11. Тарасюк М.В., Кошчєєв О.О. Інновації в глобальній цифровій сфері: оцінка трансформацій. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. 131. С. 94–110.
12. Фінтех в Україні: тенденції, огляд ринку та каталог. URL: http://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf.
13. FinTech в Україні: чому потрібно розвивати ринок фінансових технологій? URL: <https://evris.law/uk/statija-fintech-v-ukraini-chomu-potribno-rozvivati-rinok-finansovih-tehnologij>.
14. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: затверджена Постановою Правління НБУ від 18 травня 2015 р. № 391. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.
15. Розвиток FinTech в Україні: новий проект від Нацбанку. URL: <https://tehnot.com/ua/razvitie-fintech-v-ukraine-novyj-proekt-ot-natsbanka>.
16. Усоскин В.М., Белоусова В.Ю., Козырь И.О. Финансовое посредничество в условиях развития новых технологий. *Деньги и кредит*. 2017. № 5. С. 14–21.
17. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія / за ред. В.В. Коваленко. Одеса: ОНЕУ. 2017. 304 с.
2. Shkliar A. (2018). "Classic banking: directions of transformation in terms of the technological revolution", *Ukrainskyi sotsium*, no 1(64), p. 49–58.
3. Broaddus A. (1985). "Financial innovation in the United States – background, current status and prospects", *Economic review*, January / February, p. 1–22.
4. Merton R.C. (1995). "A Functional Perspective of Financial Intermediation", *Financial Management*, Vol. 24, no 2, p. 23–41.
5. Miller M.H. (1986). "Financial Innovation: The Last Twenty Years and the Next". *Journal of Financial and Quantitative Analysis*. Vol. 21, Issue 4, p. 459–471.
6. Tufano P. (1989). "Financial Innovation and First Mover Advantages". *Journal of Financial Economics*. Vol. 25, p. 213–240.
7. Volosovych S.V. (2016). "Virtual currency: globalization challenges and development prospects". *Ekonomika Ukrainy*, no 4, p. 68–78.
8. Dyba M.I., Osadchyi Ye.S. (2018). "Financial innovative instruments in the banking system". *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, no 42, p. 99–109.
9. Zherdetska L.V., Horodynskyi D.I. (2017). "Development of financial technologies: treats and opportunities", *Ekonomika i suspilstvo*, Vol. 10, p. 583–588.
10. Mishhenko V.I., Mishhenko S.V. (2018). "Marketing of digital innovations in the market of banking services", *Finansovyj prostir*, no 1(29), p. 75–79.
11. Tarasiuk M.V., Koshchiev O.O. (2017). "Innovations in the global digital financial sector: estimation of transformation". *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. Vol. 131, p. 94–110.
12. "Fintech in Ukraine: trends, market overview and catalog". Available at: http://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf.
13. "FinTech in Ukraine: why it is necessary to develop a market of financial technologies?". Available at: <https://evris.law/uk/statija-fintech-v-ukraini-chomu-potribno-rozvivati-rinok-finansovih-tehnologij>.
14. National Bank of Ukraine (2015). "Comprehensive program of development of the financial sector of Ukraine till 2020". Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.
15. "Development of FinTech in Ukraine: a new project from the National Bank". Available at: <https://tehnot.com/ua/razvitie-fintech-v-ukraine-novyj-proekt-ot-natsbanka>.
16. Usoskin V.M., Belousova V.Ju., Kozyr' I.O. (2017). "Financial mediation in the conditions of development of new technologies". *Den'gi i kredit*, no 5, p. 14–21.
17. Kovalenko V.V. (2017). *Systema ryzyk-menedzhmentu v bankakh: teoretychni ta metodolohichni aspekty* [Risk management system in banks: theoretical and methodological aspects]. Odessa, ONEU, Ukrainian.

REFERENCES:

1. Bloomberg. "Republican Platform Under Trump Backs Glass-Steagall's Return". Available at: <https://www.bloomberg.com/politics/articles/2016-07-18/republican-platform-under-trump-backs-glasssteagall-s-return>.

Kovalenko V.V.
*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor at Department of Banking,
Odessa National Economic University*

FINTECH DEVELOPMENT: THREATS AND PROSPECTS FOR BANKS OF UKRAINE

The article substantiates that structural transformations in the financial sector at the beginning of the XXI century are related to the growing use of the Internet and mobile devices to provide financial services.

It is proved that FinTech companies create, on the one hand, additional risks for banks to maintaining the competitive position in the financial market and, on the other hand, the possibility of establishing partnerships between these structures and banks. This topic is especially relevant in the context of the modern development of banking business and the simultaneous growth of the virtual market.

The purpose of the article is to analyse the development of FinTech in Ukraine and to study the impact of financial innovations on the development of domestic banking.

The world and domestic development trends of FinTech and the legal and regulatory framework for the development of the FinTech market in Ukraine are analysed.

The main problems for domestic FinTech start-ups are identified, namely: most local and rural administrations are not ready to accept FinTech: local entrepreneurs and trading networks are closed from such initiatives; the idea may be implemented only in a “narrow circle”, for example, in one company or in one city; most innovative ideas are created with a vector on the foreign market (it is easier to find an investor abroad); lack of initial capital for investments.

The author of the article identified that the essence of FinTech is determined by the interconnection of two main components: innovations based on technologies of the traditional banking sector; new models of financial services provision. FinTech has found its way into the financial sector in the form of *P2P* lending as an alternative to retail lending, blockade technologies, and online lending via electronic payment systems.

The main risks for banks that result from FinTech influence are identified – strategic risks, operational risks, outsourcing risk, cyberattack risks, and compliance risks.

The article describes the main advantages of FinTech development for banks based on open banking and retailer bank.